

«Мен де ақынын, Мәшһүр де
ақын. Дегенмен, ол ақын болғанымен,
Құдаға қақын. Сондықтан да
Мәшһүр адамзаттың әулиесі гой».

Абай.

Жүрек пен тіл

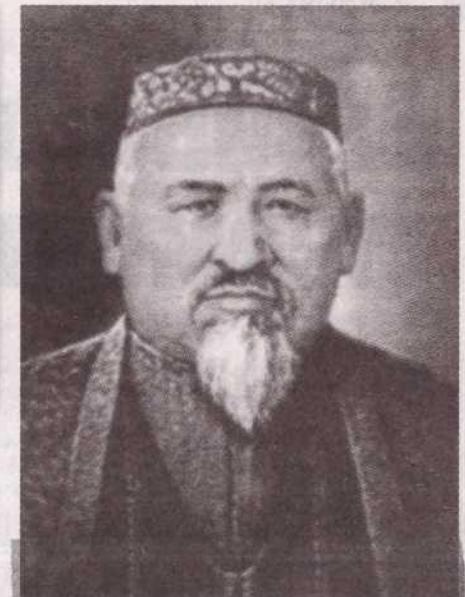
Абай атамызы Мәшһүр Жүсіп атамыз сөлем бере келсе керек. Сонда Абай «Мәшһүр деген атынды естіп едім, сұрақ қояйын, сұрағыма жауп бер» депті. «Ия, қойыныз». «Онда Алла қайда, шайтан қайда» депті Абай атамыз. «Алла мениң жүргімде, шайтан сіздің тілінізде» деген екен сонда Мәшһүр Жүсіп атамыз іркілместен. Абай қатты риза болып, жеке үй тіктіріп, құда күткендей күтіп, сыйлап жіберіпті. Кейін үйнедегілердің «бір ауыз сезіне бола мына жігітке осыншама құрмет көрсеттіңіз, оның не сырый бар» дегеніне Абай атамыз «сөндер түсінбеген шығарсындар, мына жігіт шынымен Мәшһүр деген атқа лайық екен, Алла жүргімде дегені расымен адам Алланы жүргімен таниды, ал Алла қайда деген сұрақты тілге шайтан салады» деген екен...

«Тіліміздің жаңа көркемдік деңгейге жетуіне Абай Құнанбайұлы мен Мәшһүр Жүсіп елеулі үлес қосты. Мәшһүр Жүсіп әйгілі Абайдың да үлгілі сөздерін қағазға түсіргенін есте ұстаған жән», - дейді мәшһүрттанушы Эсеп Пазылов. Бул сөзден біз Абай мен Мәшһүр Жүсіп арасындағы шығармашылық

Әлбетте... табиғатқа тарта туган талантты адамдар бір-бірінен алашақ өмір сүрсе де, өзді өзі орайлас ой кешіп, бірін-бірі толықтырары, ниеттес болары хак. Бұл - өмір заңдылығы. Бірі Жидебайда, бірі Баянауылда ғұмыр кешкен қос хакім - Абай Құнанбайұлы мен ойшыл, философ Мәшиүр Жүсіп Копейұлының замана ыргагын тамырышыдай дөп басып, орайлас болуының өзі - осының дәлелі. Бұл - ұлылардың рухани үндестігі!

Ел аузында екі ой алыбының кездесіп, тілдесіп, сөз сиқырын бірдей сезініп, сөз қагысқаны, бір-бірін асқан нарасаттылықпен сыйлап, тілектес, тіпті кей сәттерде сырлас болғандығы жайлышты айттылады.

Абай мен Мәшһүр Жүсіп

«Атымды Мәшһүр деген уш жүз білді. Дүниеден мұнан артық не табасың?»

Мәшһүр.

Абай мен Мәшһүр Жүсіптің партияға көзқарасы

«Кобзардың жалынды гуманизм мен бостандықты аңсауы, өз халқына деген перзенттік адалдыры, бауырмалдыры, әділдігі адамдарға шексіз қымбат. Ақынның колониализм мен милитаризмді әшкерелеу, қырсық пен қанаушылықтың қандай түріне болсын ерлікпен қарсы күресу, өзінің шыншыл да жалынды жырларымен адамдарды жігерлендіру бізге бұл күнде соншалықты жақын және қымбат». Кезінде «Правда» газетінде Тарас Шевченконың шығармашылығы жөнінде қalam тартқан сыншы О.Гончардың «Бессмертие Кобзаря» атты мақаласынан алынған осы жолдарды қазақ әдебиетінің аскар шыны, классигі Абай Құнанбаев пен жерлесіміз,

рында жатқан зымиян құлық пен аярлықты айқын аңғартады. Ақын, біздінше, «Басқа орын босағадан тимейтінді» деген жолға ерекше салмақ артқан. Бұл арада ол партиялап шауып жүргендерді бай, кедейге бөліп, таптық түрғыдан келуден аулақ сияқты, оның есесінде партияны басқарып отырғандардың ел іргесі бүтін кезде пәтуалы ісінен ғері ел ішіне іріткі салып, содырлыққа бой үрган тентек, ақыл аясы тар, көрсекізар, үр да жық жандар екенін мегзейтіндей. Сөйтіп, партия құрушуладың соларды бас қылып, бас жегізіп, тәрбиелегенсіп, күні өртөн партияға мойын ұсынғысы келмеген жүртқа итше айтқатамақ, ниет үстанып отырғанын

байланысты аңғаралызы. Ел аузында Мәшһүр Жұсіптің Абай ауылына баруы әңгімеленеді. Соның алдында ғана «мен Мәшһүр Жұсіппін» деп, ғұламаның атын жамылып, Абайдың үйіне түскен бір ауылдың құысы оны алдап-соғып кетсе керек. Соган аузы күйген Абай Мәшһүр Жұсіпке үш саудау қойыпты. «Құдай қайда? Жұмак, пен тозақ қайда?» – деп сұрапты. Мәшһүр Жұсіп «Құдай - жүректе, ал жұмак - он босағада, тозақ - сол босағада. Әйелің жақсы болса, өз үйін - жұмак, жаман болса - тозақ» деп жауап беріпті. Абай «Сайтан деген кім?» десе, «Осыны сұрап тұрған - сен сайтан» деп, Мәшһүр Жұсіп ренжіген сыйаймен бұрылып кетіп бара жатқанда, «Сен нағыз Мәшһүрдің өзі екенсің!» деп ақын орнынан атып тұрып, әулиені қапсыра құшақтай алған көрінеді. Абай мен Жұсіп арасындағы кездесуде айтылған тағылымды сөздер болашақ үрпақта айнымас өсінет-үлгі болып қалары анық.

Ел ауынан жазып алған –
Ақселеу СЕЙДІМБЕК.

Мәшһүр Жұсіп Қөпейұлының әулиелігі туралы

«Жақсыдан – ғибрат, жаманнан – кесапат» демекші, халық жадында есімдері ұзақ сақталған әулиелер төнірегіндегі ел арасында әңгімелер көп. Ал аңыздың анасы - ақырат екенін ескерсек, әулиелік пен дарындылықтың, әркімнің пешенесіне жазыла бермейтін ерекше қасиеттер екенине көзіміз жеткендей болды. Тек қана жастайынан сергек сезімді зейінді болып, қанатты сөздердің қадірін түсіне білген: Бұқар жырау, Төле би, Мәшһүр Жұсіп Қөпейұлы, Шәкәрім сыңды асыл жандар ғана елінің ыстық ілтипатына бөлөнді. Кейінгі уақытта, асиресе республикалық басылым беттерінде «Фулие, дара тулаға» деген сөздер көбейіп кетті.

Бір жылы Мәшһүр Жұсіп пен Шәкәрім қажы бір дастарханның басында кездеседі. Қысқа да болса біраз әңгімелеседі.

Кетерінде әулие:

- Аумалы-тәкпелі заман келе жатыр, біреуіміздің ажалымыз Алладан, біреуіміздің ажалымыз адамнан болар, – депті.

Сонда Шәкәрім: - Пешенемізге жазылғанды қөреміз, - десе керек. Екеуі де енді көріспестей қоштасады. Мәшһүр Жұсіп ауылдан ұзап кеткен соң, «Әулиеге бұл сөзді періштelerі айтқызыда ма екен?» деген оймен Шәкәрім де елге қайтады.

Бұл екі тұлғаның Мұсаның асынан кейін кездесіп тұрған төртінші кездесуі болса керек. Арада біраз үақыт өткен соң Мәшһүр Жұсіп сапарға шығуын тоқтатады. Ал Шәкәрім болса көп ұзамай ОГП-нің «жан алғыштарының» қолынан қаза табады... ***

- Мәшһүр Жұсіптің білмейтін жоқ екен, – деп тамсанып отырған ұлы Әбдірахманға Абай: - Шәкәрім мен Мәшһүр Жұсіп күрдас, екеуі де – дін жолына берілген жандар. Мен де ақынмын, Мәшһүр Жұсіп те ақын. Дегенмен, ол ақын болғанымен, құдайға жақын. Сондықтан Мәшһүр адамзаттың әулиесі ғой, - десе керек.

(Ә.Пазылов. «Маглұматты М.Ж.Қөпееев» кітабынан).

тариҳшы, ақын Мәшһүр Жұсіп Қөпеевтің партия тақырыбына жазған өлеңдеріне шолу жасау кезінде бір жазып, бір өшірдім. Өған себеп, кейінгі кезде кейбір зияльдардың сөндер Абайды қазақтың Пушкині дейсіңдер, сейтіп Абайдың қадірін қашырасындар, одан да Пушкинді қазақтың Абайы десендер, әмір бойы өзгелерге кетіп келе жатқан есеміз сөл де болсын қайтып, еңсеміз бір тіктеліп, елдігіміз айдай әлемге айшықтана түспес пе еді деген пікірлері еди.

Обалы не керек, бір қарағанда қаймана қара қазақтың жыртысын жыртып тұрғандай-ақ. Тек бір қарағанда ғана, олай дейтініміз ой сарабына сала келсөніз, мұның өзі әлемдік әдебиет атанған жер жүзі халықтарының ортақ рухани қазынасынан қазақ оқырманын шектеу болып шықлада. Бұдан кімнің не үтатынын кім білсін. Тек бір нәрсенің басы ашық. Ол – мұндай жағдайда қазақ, әдебиеті өзінің бүгінгі жеткен білігінен құлдырамаса, шынға шырқап шығуы екіталай, қалай десек те «Ортақ егізден онша бұзау артық» деген қағида, біздіңше, әдебиетке жүрген емес, жүрмек те емес.

Сонымен қатар ұлы Абай да, біздің арақыты ақын жерлесіміз, философ, тарихшы Мәшһүр Жұсіп Қөпее та Украинаның Кобзары – Тарас Шевченко сияқты колониализм мен милитаризмді әшкерелеу, қорлық пен қанауыштықтың, қай түріне болсын өздерінің азаматтық ар-ождандарамын қарсы тұруы, сонымен қатар халқымыздың үлттық ерекшелігіне тән шаруага қырысадының, білімге құлықсыздығының ашына айтудан бір де кенде емес, тіпті Кобзармен үндес жатыр десе де болғандай. Оны Абай мен Мәшекенің партияны сөз ететін темендең өлеңдерінен айқын аңғаруға болады.

Абай «Болды да партия» атты өлеңінде:
*Болды да партия,
Ел іші жауыды.
Әүремін мен тыя,*

Дауын мен шарыңды, – деп онсыз да алтыбақан алауыз халықтың ұясына «партия» атты шок, түсіл, ел арасы жарылып, бүлінгенін күнірене, күйзеле сез етсе, Мәшекен «Қазақтың қылып жүрген жұмысы» атты өлеңінде Абай ақын көтерген мәселеге жаңа бір қырынан келіп:

*Бөлініп жұрт екі жақ партиялап,
Қалмаиды үрғашыгадай сол қиялап.
Басқа орын босағадан тимейтінгі,*

Бас қылып, бас жегізіп тәрбиелеп, – деге арқылы партияға бөлінүү саясатының астас-

астарлап жеткізеді. «Қазақтың мұнан кетер берекесі, жоқ болып ынтымағы, мерекесі» деп бұл сияқты партияшылардың қазақты тығырыққа тақайтынын жаңы ауыра отырып ескертеді.

Абай:

*Барынта мен партия,
Бәрі мастиқ жұрт құмар.*

*Сылыра елірме, сұрқия.
Көп пияншік нені ұғар.* – десе,

ал Мәшекен:

*Сол құнғе ағырышуы толып жатыр,
Шайтан да помогайтышы болып жатыр,* –

деп «пияншік, помогайтышы» деген бөгде сөздерді көлтіру арқылы қазаққа пәле болып жабысын партияның тұп тамыры қайда жатқанын да тамыршыдай тап баса білген. Ал мұның өзі колониализм мен милитаризмді әшкөрелеу емес пе?! Сол сияқты, Абай да, Мәшһүр Жұсіп те қазақтың өзінің ғана тән қырысы мен кесірін, «ел қағынды, мал сабылды, үрлық, етірік гу де гу» (Абай), «Мал сойысып болады татуласқан, ет жеу үшін бас қосып болады татуласқан, сөүір, мамырда тәп-тәтті тату болса, күмәнін шөп шабарда ағус ашқан» (Мәшһүр Жұсіп) деп үрлық пен етірікке жаңын салатын қазекенің берген сертіне, тіпті батасына берік еместігін өткір сынға алады.

Бір ескертеп кетер жай, біз осы мақаланы жағанда Мәшһүр Жұсіпті Абайдай поэзия әлемінің асқар шынымен иық трестірске деген ойдан есте аулақпаз. Қозаңдерінің тірісінде-ақ, аттары аңызға айналып, алты алашқа мәлім болған Абай мен Мәшекенің өз замандастырылған партияның қазақтарының үндес шығып, көпшілік жағдайда бірін-бірі толықтырып, молықтырып отыратының, партия ісіне араласқан замандастырына ризашылғытарынан гөрі кейістерінің көп болғанын, ейткені партияның қазақ үшін әкелер жақсылығы жоқ, екенин данышандықлен көре білгендіктерін айтты.

Қос ақынның партияға көзқарасында қазіргі кезде партия қырып, шала бүлініп жүргендер үшін де, зер салып оқыса (уақыт алашқытығына қарамастан), тәлім аларлық, ой түйерлік жайлар жеткілікті дегіміз келеді.

Сүлеймен БАЯЗИТОВ,
ҚР Жазушылар одағының мүшесі.